

SVĖDASŲ VARPAS

2021 m. sausio mėn.

Nr. 1 (55)

Leidžiamas nuo 2016 m. liepos 1 d.

Buvome vieningi kovoje už Tėvynės laisvę

1991 metų sausio 13-oji lyg švyturys Lietuvos tautos ilgametės kovos už Laisvę istorijoje; lyg koncentratas drąsos ir pasišventimo kovojant prieš šimtus kartų galingesnį priešą.

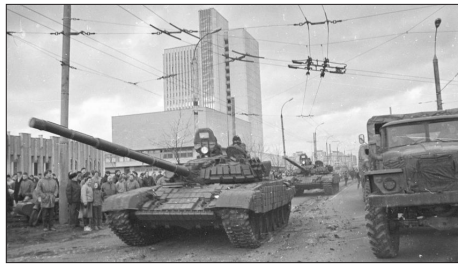
Sausio 13-osios naktį buvo nugalėta Baimė ir net pati Mirtis. Tą naktį tūkstančiai beginklių žmonių – vilniečių ir suvažiavusių iš visos Lietuvos – susivienijo prieš okupantų karius ir tankus, bet neišvengė skriejančių kulku, žuvo 14 laisvės gynėjų ir daugybė buvo sužeista.

Pilėnų gynėjo Margirio, dvidešimties tūkstančių žuvusių kovoje už laisvę partizanų dvasia glūdėjo ir glūdi kiekvieno patriotiško lietuvio širdyje.

Tos nakties įvykių Vilniuje dramatiškumas ir didvyriškumas sujaukino viso pasaulio žmones. Mitingai, palaikantys lietuvių kovą už laisvę, vyko

Romualdo Požerskio nuotrauka

Alfredo Girdziušo nuotrauka

daugelio pasaulio valstybių miestuose, netgi pačioje Maskvoje. Rusų karinės pajėgos atsitraukė. Pergalė buvo pasiekta. Kitos lietuvių tautos kartos minės ir didžiulis savo didvyriais šimtmečiais.

Džiugu, kad šiandien virš mūsų galvų nebeskraidą lėktuvai, pažymėti ryškiomis raudonomis žvaigždutėmis. Tačiau nereikia pamiršti, kad kaimynystėje yra sukonzentruotos didelės karinės pajėgos.

Buvusių tragiškų bet lemtingų Sausio 13 dienos įvykių paminėjimas po 30 metų tegu pažadina mūsų atmintį, suvirpina mūsų sielas, kad prisiminę praeities didvyrius, ryžtingai ir toliau kurtume gerovę, kūrybingesnę žmonių gyvenimą laisvoje Lietuvoje.

Gvidas Kazlauskas
Stasys Gavenavičius

Vieneri metai su Svėdasais ir svėdasiškiais

Šių metų sausio 21 dieną sukanka lygiai vieneri metai, kaip Svėdasų seniūno pareigose dirba Saulius Rasalas. Jis „Svėdasų varpai“ mielai sutiko papasakoti apie savo veiklą, atsakyti į seniūnijos žmonėms aktualius klausimus.

Gerbiamas seniūne, kaip jūs atsidūrėte Svėdasų seniūnijoje?

Esu ilgai dirbęs Andrioniškio seniūnu. Darbas man patiko ir tiko. Paskutinius porą metų dirbau Aukštaitijos siaurajame geležinkelyje. Darbas irgi tiko ir patiko, bet „siauruke“ buvo pagrindinė bėda – iškilę klausimai: „užsidarys ar išgyvens?“. Kai galvojama apie išlikimą, tikrai nėra galimybių proveržiui ir plėtrai. Pasikeitus rajono administracijai, pradėjo vykti konkursai į laisvas seniūnų pozicijas Andrioniškyje, Viešintose ir Svėdasuose. Į Andrioniškį nepretendavau,

nes supratau, kad nieko naujo „įbridęs į tą pačią upę“, nepasiūlysiu. Dirbti žinant, kad nelabai ką galiu pagerinti, kažko naujo ženklus nuveikti, ne mano būdai. Be to, slegia prisiminimai, kokie jauni ir kokie aktyvus žmonės buvo 2004 metais, kaip pradėjau tarnauti Andrioniškiui. Skaudu, kai pagalvoju, kiek artimų, pažįstamų andrioniškėčių jau atgulė smėlio kalnelyje...

Viešintiškiai kelerius metus nesugebėdavo išsirinkti savo seniūno. Į konkursą ten nuvažiavau neskaitęs visų norminių aktų, pabandžiau, paskutinis nelikau. Kaip sakoma, atlikau generalinę repeticiją.

Svėdasai visados patiko ir seniai žinojau, kad čia žmonės geresni, nei kitoje rajono pusėje. Gal Vaižganto dvasia, gal sėlių genai, bet taip tikrai yra. Geriausia to teiginio iliustraciją pateikė mūsų seniūnijos gyventojas

Gražina Šmigelskienė. Pasak krašto laikraščio redaktorės, ji kaimo sodybai vietą rinkosi pagal tai, iš kurių vietų „Anykštos“, dar anksčiau „Kolektyvinio darbo“ redakcija gaudavo mažiausiai irzlių skundų ir sulaukdavo nepatenkintų piliečių skambučių. Pagal tai ir pasirinko Svėdasų kraštą.

Iš anksčiau žinojau, kad Svėdasuose aktyvi ir su „cinkeliu“ bendruomenė, kur vyrauja pasitikėjimo savo jėgomis ir kaimyniškumo dvasia. Vien ko verta Svėdasų praeitis ir dabartiniai kraštiečiai! Kad ir Jūsų atveju, gerbiamas Stasy. Galėtumėt ramiai gyventi pensininko gyvenimą, jį pajavirindamas kaunietišku teatru ar renginiais. Bet jaučiate pareigą savo kraštui ir sukate, sukate...

Apibendrinant – čia geri žmonės ir galimybė save realizuoti.

Vieneri metai su Svėdasais ir svėdasiškiais

Atkelta iš 1 p.

Mane pasiekia atgarsiai, kad seniūnijoje geriau prižiūrimi keliai, kad apsilankote pas žmones, kurie jau seniai seniai nematė valdžios dėmesio. Kokias dar darbai galite pasigirti?

Manau, kad kalbant apie kelių priežiūrą, tai svarbu kompleksiskumas. O tai prasidėjo nuo to, kad šių metų pradžioje rajono valdžia prisiminė turinti teisę apriboti eismą per pažliugusius kelius. Mano asmeninis nuopelnas tik tame, kad apie uždaromus kelius pasidalinau informacija socialiniuose tinkluose. Turiu pripažinti, kad informavimas suveikė. Po to reguliariai, tiesiog kastuvu nuleisdami balas, gelbėjome situaciją. Šiais metais, nelaukdami rudens, daugiau lėšų skyrėme kelių žvyravimui nei greideriavimui. Nes žvyras išlieka, o greiderio darbas greitai nueina perniek. Rizikavome, tikėdamiesi nesulaukti sniego. Gal dėl to ir pagerėjo kelių padėtis. Tarp kitko, pirmi raštiški nusi-skundimai buvo būtent dėl kelių: į kiaulių kompleksą, per Butėnus, į Sliapsiškį. Negaliu pasigirti, kad visur problemas išsprendėm. Komplexo valdžia ilgai ketino prisidėti prie remonto, bet galų gale nerado galimybių. Butėnų gatvei ir šiais metais vėl buvo iškilusi grėsmė, nes vyko rimtas miško kelio remontas ir, jei nebūčiau susitaręs iš anksto, tai kaip ir 2019 metais savivarčiai būtų asfaltą išlaužę. Graudžiai linksma istorija dėl kelio Vikonyse. Žmonės pasipiktino, kad pirmaujantis pagal eiliškumą rajone kelias per Vikonis vis nesulaukia asfalto. Iš tikro sąrašė minimas kelias jau su asfaltu, bet ne į mūsų Vikonis. Tokia sėkmė lydėjo kitą tokiu pačiu pavadinimu vietovę, esančią prie

Svėdasų seniūnas Saulius Rasalas

Anykščių. Tikriausia dabar jau daugelis žino, kad ir mūsų kelias, kuris oficialiai vadinasi Tilto g., Vikonių k., 38SS ilgis 797 m, pateiktas į tą, anksčiau minėtą, rajono asfaltuotinių kelių sąrašą. Mūsų seniūnijoje jis įrašytas antru numeriu (pirmu – Beragio gatvė, taip nubalsavo seniūnaičiai ir bendruomenių pirmininkai). Nežinau, kas galėjo Jums „atraportuoti“ apie vizitus užkampiuose, bet nejučiu diskomforto susitikęs sustoti ir prakalbinti bet kurį seniūnijos žmogų. Tik, kad karantininės sąlygos labai riboja. Kuo dar pasigirti? Grikiapelių asfaltu, nauju stogu ant būsimų Vaižganto krašto bendruomenės namų Kunigiškių I kaime, Malaišių senųjų medinukų išgelbėjimu... Derybomis dėl kapinių praplėtimui reikalingos žemės pasigirti negaliu. Valčių prieplauka ežere irgi neatsirado, nes mūsų ežerai per maži, siekiant gauti finansavimą. Nemėgstu girtis. Geriau klauskite.

Kapinių plėtra vyksta? Vieta jau aiški?

Darbai tuo svarbiu klausimu vyksta. Baiginėjamas esamų kapinių žemės sklypo formavimo projektas. Žemė bus įteisinta maksimaliai. Ir kas ne mažiau svarbu, ne tik plotas iki tvoros, bet ir aplink senąsias kapines einantis kelias irgi bus paimtas esamų kapinių naujai. Niekas nebeturės net noro suarti, susiaurinti. 2020 metų besniegę žiemą paveldosaugininkai aptiko, kad Radvilų rūmų likučiai matomi plačiau, nei išskirtas saugomas sklypas. Tad kapinių plėsti šalia dvarvietės negalima. Kapines rengti šalia žydų tautybės žmonių kapų ar kažkur link Daujočių arba kitur būtų neprotinga. Plėsti kitoje kelio pusėje? Menkas prestižas įvažiavimą į Svėdasus daryti tarp kapinių. Tad vienintelė vieta plėsti kapines – link Pušyno gatvės. Ten bėda, kad aukštas gruntinio vandens lygis. Dabartiniai projektavimo reikalavimai nebeleidžia įrengti laidojimo vietas ten, kur velionis gulėtų vandenyje. Kapo duobė privalo būti sausa. Manau, kad tai teisingas ir žmogiškas reikalavimas. Todėl dėl vandens lygio kapinės turėtų būti plečiamos toliau, už žemumėlės. Ten jau privati valda. Reikalingas žemės sklypo paėmimas visuomenės poreikiams, o tai užtruks apie 4 metus. Ilgai, bet norint nueiti kelią, reikia žengti pirmą žingsnį. Jis žengtas.

Grįžkime prie pačių pirmųjų darbo dienų. Kaip prisistatėte bendruomenei?

Jokio oficialaus pristatymo nebuvo. Prisistačiau palengva, dirbdamas ir spręsdamas problemas. Atvertęs darbo knygą matau: dėl Kunigiškių bendruomenės steigimo, kelias į kompleksą, palaidi šunys, afrikinis kiaulių maras, vaistai Elenai iš Gusto, medis Kunigiškių g. 34, dar kelios pastabos dėl biurokratinių procedūrų. Tokie pirmų 4 darbo dienų užrašai. Keturių, nes turėjau norą nepradėti darbo nuo pirmadienio. Ir Svėdasuose sakoma, kad pirmadienį net ubagas darbo nepradeda. Gal masiškesnis prisistatymas buvo Svėdasų bendruomenės ataskaitiniame susirinkime, Vasario 16-osios minėjime. O tada atėjo Užgavėnės.

Žvyruojami Svėdasų seniūnijos keliai

Vieneri metai su Svėdasais ir svėdasiškiais

Kunigiškiuose nužiūrėjo, kad su valdiška mašina į renginį atvažiavau, tai net kaukė visų neapgavo, žmonės mane atpažino. Butėnuose po darbo buvau su savo „mašiniuku“ ir, tyliai atslūkinęs į bendruomenės namus, iki misterijos pabaigos išlikau neidentifikuotas. Tik, kai reikėjo pradėti puotą, pasirodė veidas. Net seniai asmeniškai pažįstamas R. Guobis prisipažino, kad ilgai bandė nuspėti, koks čia nežinomas butėniškis dalyvauja.

Kas per metus nutiko linksmiausio, juokingiausio?

Juokingiausio? Gal tos Užgavėnės Butėnuose. Linksmiai praėjo Vaižgantinės Malaišiuose, Lietuvos himno giedojimas Butėnuose, Joninės Kunigiškiuose, Kovo 11-ąją organizuota bendrystės vakarienė Anykščiuose, kur gausiai dalyvavo svėdasiškiai, vaitkūniečiai, kunigiškietčiai. Būta daug gražių, linksmų susitikimų.

Kas nuliūdino?

Greitai užmirštu. Aišku labai liūdnas vaizdas, kai reikėjo nustatinėti vilkų padarytą žalą. Apžiūrinti ir sverti vilkų nužudytas avytes nėra malonu. Aulelių pusėn per metus dėl nužudytų avių važiuoti man ar pavaduotojui reikėjo daug kartų.

Pastebima, kad neapsiribojate vien seniūnijos centru. Minite tradicines

šventes seniūnijos kaimuose. Kiek suprantu, randate laiko seniūnijos pakraščiams?

Dabar madingiausias devizas „Gerovės Lietuva“. Ilgą laiką buvo „Lietuva be atskirties“ Provincija irgi verta dėmesio ir gerovės. Man nepatinka, bet pastebiu, kad net seniūnijoje yra susiskirstymas į centrą ir provinciją. Norisi tai keisti. O keitimas prasideda nuo savęs, požiūrio į pakraščius. Visuomet stengiuosi apsilankyti seniūnijos kaimuose, net atokiausiose vietovėse.

Svėdasų centre ketinama įrengti atminimo lentas pokario partizanams. Kaip Jūs asmeniškai žiūrite į kilusias diskusijas?

Šiuo atveju asmenišką nuomonę pasilieku asmeniškai sau. Dabar tikslas sužinoti tikrą gyventojų nuomonę. Tam reikalui galvoju atlikti anoniminį anketavimą. Tarp visokių klausimų apie kultūros įstaigas, apie didžiausius trūkumus yra ir apie pritarimą paminklui B. Buivydaitės aikštėje. Kartoju: anketa anoniminė, niekas nežinos, kas kokią nuomonę atstovauja. Ko norės dauguma, tokią poziciją ir atstovausiu. Dėl duomenų patikslinimo negavau nei vieno kreipimosi. Apie ketinimus statyti paminklą su prašymu patikslinti duomenis G.Vaičiūnas kalbėjo Svėdasuose Kovo 11-osios minėjime.

Kaip Jums pavyko suburti Vaižganto krašto bendruomenę aktyviam, bendram darbui?

Tik ką pradėjus dirbti pasimatė atskirų bendruomenių aktyvumas. Iš Vaitkūnų, Kunigiškių, Malaišių ir kitų vietovių yra kilę nemažai garsių, veiklių žmonių. Čia žmonės kūrybingi, žemės derlingos. Parodė žmonės iniciatyvą susiburti, įkurti bendruomenę. Išreikšdami pagarbą garsiajam kraštiečiui lietuvių literatūros klasikui Juozui Tumui-Vaižgantui, pavadino savo asociaciją „Vaižganto krašto bendruomenė“. Prašė aktyvistai išskirti bendruomenei patalpas. Patalpos bus. Organizuoja talkas. Išvalė tvenkinį, sutvarkė teritoriją, gyventojai ruošia bendrus suėjimus, puošia aplinką, gražiai tvarko sodybas, rūpinasi savo atžalomis.

Pradedame naujus, 2021-uosius metus. Koks būtų Jūsų palinkėjimas seniūnijos žmonėms?

Stiprybės, sveikatos, susiklausymo, geros nuotaikos, optimizmo, kūrybiškumo visiems, visada ir visur. Ir tegu visus svėdasiškius aplenkia bet kokios „koronės“!

Dėkoju Jums už išsamius atsakymus.

Kalbėjosi Stasys Gavenavičius

Centrinei Svėdasų aikštei pertvarkų nereikia

Pagal parengtą Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro bei Anykščių rajono savivaldybės projektą siūloma B. Buivydaitės aikštėje pastatyti Svėdasų krašto partizanų atminimo įamžinimo ženklus, įrengiant eilę antkapių primenančias akmenines plokštes su žuvusiųjų pavardėmis.

Mums, Svėdasiškių draugijos „Alaušas“ nariams toks sprendimas nėra priimtinas.

Ačiū mecenatui Zenonui Prūsui už tai, kad 2009 metais buvo pastatytas puikus paminklas partizanams (skulpt. Jonas Jagėla), pagal projektą sutvarkyta aikštė. Aikštės kampe, partizanų išniekinimo vietoje įrengtas atminimo akmuo, kur nenustoja degti atminimo žvakelės. Bėlieka tik tvarkingai prižiūrėti aikštės aplinką, tai ir būtų

mūsų visų pagarba kritusiems už Lietuvos laisvę.

Dabar šioje aikštėje svėdasiškiai

renkasi Lietuvos švenčių dienomis, giedamas Valstybės himnas, ant suoliukų prisėda mamos su vaikučiais, turistai – pailsėti ir suvalgyti ledų.

Tokie projektai, prieš juos tvirtinant, būtina turi būti derinami su Svėdasuose gyvenančiais žmonėmis, nes tik jie turi teisę nutarti, kas jų gimtam miestui priimtina.

*Rita Skaržauskienė,
Algimantas Indriūnas,
Lina Stukienė,
Irena Sirusienė,
Virginijus Lackus,
Juozas Martininis,
Steponas Jakutis,
Genovaitė Paukštienė,
Arija Šimkevičiūtė,
Žydrutė Alkis*

In memoria: Milda Gudonytė-Čepienė

Saulėtą 2020 m. spalio 12 d. rytą Svėdasų vidurinės mokyklos IV laidos abiturientės Mildos Gudonytės siela paliko ligotą kūną ir iškeliavo į amžinybę, į dieviškąjį pasaulį.

Milda gimė 1934 m. vasario 5 d. Gudonių kaime (Svėdasų vlsč.) prie gražaus Malaišos upelio darbščių ūkininkų šeimoje. Mylintys tėvai, seserys, brolis ir plati giminė sukūrė puikią aplinką gražiai ir laimingai Mildos vaikystei.

Mildos, kaip ir kiekvieno žmogaus, gyvenimo kelias buvo savitas. 1944 m. ji baigė Juozo Tumo-Vaižganto pradžios mokyklą Kunigiškiuose ir pradėjo mokytis Svėdasų progimnazijoje. Milda mokėsi labai gerai, buvo renkama klasės seniūne. Draugai ją mylėjo, o mokytojai rodė pavyzdžiu bendraklasiams.

Už mokyklos sienų ir pačioje mokykloje vyko sudėtingas gyvenimas, kuris žeidė paauglių sielas. Susigūžę stebėjome, kaip ginkluoti skrebai iš klasės išsiveda mokinius Joną Trečioką, Joną Keršulį; reikėjo išverti matant nukautų partizanų, buvusių mokytojų, Romo Bagdono ir Jono Matulio išniekintus kūnus ant turgavietės bruko. Mildai reikėjo saugoti paslaptį, kad partizaną brolių Kazį nušovė netoli Skapiškio, Regina Vanagaitė niekada neprasitarė, kad jos tėvai Sibire. Beveik kiekvienas mokinytė turėjo panašių paslapčių.

Milda savo atsiminimuose apie tą laikotarpį rašė: „*Jeigu 1945 metų vasarą per Kurkliečių kaimo (kuris buvo tik už upelio) tragediją, kai buvo gyvi deginami vaikai ir seni žmonės, liko nesušaudytos mama ir sesuo Renė – tai buvo Dievo stebuklas ... Kai tėtis 1949 m. po patirtų nežmoniškų kankinimų, būdamas, rodos, jau beviltiškas ligonis surado jėgų ir nuovokos atsisakyti stoti į „kolchozą“ (vėliau buvo sukurtas gražesnis pavadinimas – „kolūkis“). Aišku, kad prasidėjo šeimos terorizavimas – atėmė viską: gūdus, gyvulius, netgi visą derlių, kuris tebebuvo lauke. Bet šviesi mūsų šeimos, giminės, net iš kartos į kartą persiduodanti protėvių dvasia padėjo gyvenime*

išverti, tikėti, nepalūžti.“

Milda 1952 m. baigė Svėdasų vidurinę mokyklą ir išvažiavo studijuoti į Kauną. Ji įstojo į Kauno politechnikos institutą (KPI) Chemijos technologijos fakultetą, Silikatų technologijos specialybę. Mokėsi puikiai. Dalyvavo Studentų mokslinės draugijos (SMD) veikloje. Skaitė mokslinius pranešimus konferencijose. Milda baigė KPI su taip vadinamu „raudonu diplomu“ – visi penketukai (dabar dešimtukai).

Prasidėjo kitas gyvenimo periodas – darbas. Raudonas diplomats teikė privilegijas paskirstant jaunos inžinierius į darbo vietas. Milda buvo pasirinkusi Vilniaus Silikatinių dirbinių gamyklą, bet pakliuvo į Pasvalio rajone esančią Kraštų plytinę. Jai nepatiko darbas, o ypač direktorius – „senas komunistas, tamsus žmogus“. „Jį po kelių metų sutikau kitoje gamykloje, katilinėje dirbantį kūriku,“ – prisimena Milda. Ji rūpinosi, kad būtų perkelta į Kauną, bet valdžia ją perkėlė į Šiaulių gipso gamyklą.

Šiauliuose ir darbas, ir visuomeninė veikla sekėsi gerai, ji buvo išrinkta net Šiaulių miesto tarybos deputate. Dirbo statybos sekcijoje. Į gerai dirbančią, iniciatyvią inžinierę atkreipė dėmesį Valstybinio statybos ir Architektūros reikalų komiteto pirmininkas V. Vabalvičius, buvęs KPI dėstytojas, ir pakvietė dirbti į Komitetą. Ji buvo paskir-

ta į Statybos ir ekonomikos skyrių, kuriam priklausė spręsti visas statybos problemas respublikoje. Milda pati rašė: „*Mano darbu visi buvo patenkinti ir man pačiai jis patiko.“*

LTSR MT Valstybiniame statybos reikalų komitete Milda pradirbo 27 metus. Trejetui metų ji buvo perversa dirbti į Rygoje įsikūrusį Pabaltijo Plano komitetą. Komitetą panaikinus grįžo į Vilnių, į tą patį darbą Statybos reikalų komitetą. Milda rašė: „*Norėjo paskirti Komiteto Mokslo ir naujos technikos skyriaus viršininke. Reikalavo stoti į partiją. Atsisakiau. Išėjau dirbti į Projektavimo institutą. 1993 išėjau į pensiją, darbinė karjera baigėsi.“*

Milda nepasimetė purvname to laiko Lietuvos ir pasaulio politiniame ir darbiname gyvenime, nepakliuvo į negarbingus korupcijos spąstus ir išlaikė dvasios ir sąžinės tyrumą.

Milda aktyviai dalyvavo Sąjūdžio veikloje, visuose Sąjūdžio mitinguose Vilniuje bei ginant Seimo rūmus.

Ji kartu su kaimynais sutvarkė Gudonių kaimo kapinaites, pastatė gražų kryžių. Ji kasmet dalyvaudavo Vaižgantinių šventėje Malaišių kaime. Pasodino savo liepaitę alėjoje, skirtoje Juozo Tumo-Vaižganto 120 metų jubiliejaus paminėjimui.

Mūsų klasės Mildutė stropiai dalyvaudavo kaspenkmetiniuose susitikimuose. Viename iš tų susitikimų, vykusių mūsų, Kazlauskų sodyboje Virbališkių kaime, Kauno rajone, sodino klasės medelį ir nuo savęs pasodino baltųjų alyvų krūmą, kuris kasdien man ją primena ir ilgai primins.

Užbaigiant šį rašinėlį apie Mildą Gudonytė-Čepienę tiktų „susiedo“ (kaimyno) iš gretimo Malaišių kaimo rašytojo Juozo Tumo-Vaižganto sentencija: „*Saulės spindulys nesusiteršia, praidamas per bjauriausią mėšlyną.“*

Gvidas Kazlauskas

*Svėdasų vid. mokyklos
IV laidos abiturientas*

Vyr. redaktorius Stasys Gavenavičius
tel. 8 677 71514

Leidėjas Svėdasų literatų klubas „Sietuva“
kodas 154314137

ISSN 2424-5801

Redakcinė grupė:

Inga Kilienė tel. 8 687 57137
Liveta Malcevičiūtė, tel. 8 605 00761

Spaustuvė „Morkūnas ir Kō“,
Draugystės g. 17, LT-51229 Kaunas
El. paštas: spaustuvė@morkunas.lt
Maketuotojas Rimantas Leitanas